

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Βιβλιοθηκονομικές προσεγγίσεις για την ερευνητική εργασία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

*Πνευματικά Δικαιώματα
στην ψηφιακή εποχή*

Γεωργία Λειβανά
Βιβλιοθηκονόμος, Msc

Πέμπτη 19/3/2015

ΨΗΦΙΑΚΗ ΕΠΟΧΗ

- Νέες τεχνολογίες, διαδίκτυο και παγκόσμιος ιστός, ψηφιακή πληροφορία, δυνατότητες διαμοιρασμού της πληροφορίας, επικοινωνία σε τοπικό και διεθνές επίπεδο
- Αλλαγές στον τρόπο δημιουργίας, επεξεργασίας, πρόσβασης, διατήρησης και διάδοσης της πληροφορίας
- Πληροφορία: αναδεικνύεται σε αυτόνομο πολιτισμικό αλλά και οικονομικό αγαθό.
- Η πρόσβαση στο αγαθό αυτό αποτελεί τον αναγκαίο όρο για την ενεργό συμμετοχή του πολίτη στον ψηφιακό κόσμο.
- Αναγκαιότητα εξισορρόπησης δυο θεμελιωδών δικαιωμάτων
 - ❖ Δικαίωμα στην πρόσβαση
 - ❖ Δικαίωμα προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων των δημιουργών

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ... & ΨΗΦΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Παρατηρούνται τα εξής:

- ❖ διάδοση, αναπαραγωγή υλικού: εύκολη & με χαμηλό κόστος διαδικασία
- ❖ δύσκολη τη διάκριση πρωτότυπου-αντιγράφου
- ❖ ζητήματα οικειοποίησης, τροποποίησης, κλοπής πνευματικών έργων
- ❖ διακυβεύεται :
 - ❖ το τεκμήριο γνησιότητας του έργου
 - ❖ η ακεραιότητα του έργου
 - ❖ η εξουσία πατρότητας του έργου

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

- ❖ Είναι νόμιμο αυτό που κάνω;
- ❖ Σε ποιον ανήκει αυτό που δημιουργώ;
- ❖ Πώς προστατεύω υλικό που μου ανήκει;
- ❖ Μπορώ να χρησιμοποιήσω (στη διδασκαλία μου) υλικό που έχω εντοπίσει στο διαδίκτυο;
- ❖ Είναι απαραίτητο να αναφέρω την πηγή και το όνομα του δημιουργού ;
- ❖ Γιατί δεν έχω πρόσβαση στο πλήρες κείμενο σε υλικό που εντοπίζω;
- ❖ Γιατί μου ζητείται να πληρώσω προκειμένου να εκτυπώσω ή απλά να διαβάσω υλικό (για παράδειγμα ένα άρθρο από ένα επιστημονικό περιοδικό);
- ❖ Πώς μπορώ να εκπαιδεύσω του μαθητές σε ζητήματα προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας;

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ & ΣΥΓΓΕΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΟΡΙΣΜΟΙ

- Πνευματική ιδιοκτησία ονομάζεται το δικαίωμα, το οποίο η έννομη τάξη απονέμει στο δημιουργό ενός πνευματικού έργου πάνω στο έργο αυτό. Πνευματική ιδιοκτησία ονομάζεται και ολόκληρος ο σχετικός θεσμός, δηλαδή το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν το δικαίωμα αυτό (Κουμάντος, 2002).
- Είναι το δικαίωμα που έχει ο δημιουργός ενός πρωτότυπου πνευματικού έργου πάνω σ'αυτό, δηλαδή το δικαίωμα που του δίνει τη δυνατότητα να ελέγχει τη χρήση του έργου του από τρίτους (Σταματούδη, 2013).
- Τα Συγγενικά μοιάζουν/συγγενεύουν με τα δικαιώματα των δημιουργών. Πρόκειται για τα δικαιώματα που παραχωρούνται στους ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτέχνες (ηθοποιοί, τραγουδιστές, μουσικοί), στους εκδότες του εντύπου για τη στοιχειοθεσία & σελιδοποίηση, στους παραγωγούς των υλικών φορέων ήχου ως **συνεισφορά** σε ένα πνευματικό έργο (ΟΠΙ, 201-)

- Ο καθένας μας μπορεί να είναι δημιουργός (εργασίες, άρθρα στην εφημερίδα του σχολείου, φωτογραφίες, μουσικές συνθέσεις, βίντεο)
- Ο καθένας μας μπορεί να είναι χρήστης (φωτοτυπίες βιβλίων, «ανέβασμα» τραγουδιών, βίντεο κ.λπ. στο προσωπικό μας blog ή στο YouTube)

Θα πρέπει να γνωρίζουμε πώς μπορούμε να το κάνουμε νόμιμα

ΕΘΝΙΚΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ (1/4)

- Νόμος 2121/1993
- Η πρωτογενής κτήση του δικαιώματος της Πνευματικής Ιδιοκτησίας δε χρειάζεται διατυπώσεις
- Η χρονική διάρκεια του δικαιώματος: η πνευματική ιδιοκτησία διαρκεί όσο η ζωή του δημιουργού και εβδομήντα (70) χρόνια μετά το θάνατό του
- Μετά τη λήξη της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας, το Δημόσιο, εκπροσωπούμενο από τον Υπουργό Πολιτισμού, μπορεί να ασκεί τις εξουσίες αναγνώρισης της πατρότητας του δημιουργού και τις εξουσίες προστασίας της ακεραιότητας του έργου που απορρέουν από το ηθικό δικαίωμα (δημόσιος τομέας, public domain).

ΕΘΝΙΚΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ (2/4)

- Προϋποθέσεις:
 - (α) να υπάρχει ένα προϊόν της ανθρώπινης διάνοιας,
 - (β) να είναι πρωτότυπο,
 - (γ) τέλος, θα πρέπει να έχει εκφραστεί με κάποια μορφή
 - ❖ (ανεξάρτητα από τη χρησιμότητα, την αισθητική ή καλλιτεχνική του αξία και ανεξάρτητα από τον παράνομο χαρακτήρα του, π.χ. Graffiti)
 - **Επισήμανση:**
Διαχωρισμός κυριότητας επί του υλικού φορέα, στον οποίο το έργο ενσωματώνεται (π.χ. ένα cd μουσικής) και στο δικαίωμα Π.Ι. επί του έργου (π.χ. ένα τραγούδι: μουσική σύνθεση, στίχοι)

ΕΘΝΙΚΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ (3/4)

Δεν προστατεύονται:

- ιδέες,
- νομοθετικά, δικαστικά ή διοικητικά κείμενα,
- εκφράσεις της λαϊκής παράδοσης (παραδοσιακά ποιήματα και τραγούδια, γνωμικά, παροιμίες, δημοτικοί χοροί),
- ειδήσεις και απλά γεγονότα,
- μαθηματικοί τύποι,
- επίσημα κείμενα στα οποία εκφράζεται πολιτειακή αρμοδιότητα (Τσιαβός 2013),
- έργα των οποίων η προστασία διάρκειας έχει λήξει

ΕΘΝΙΚΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ (4/4)

Προστατεύονται:

- Γραπτά έργα (επιστημονικά συγγράμματα, μυθιστορήματα, ποιήματα, σενάρια, παραμύθια, στίχοι τραγουδιών) ή προφορικά έργα (διαλέξεις, κ.ά.)
- Μεταφράσεις, διασκευές, συλλογές έργων (για παράδειγμα ανθολογίες & εγκυκλοπαίδειες)
- Μουσικές συνθέσεις
- Θεατρικά έργα και χορογραφίες
- Έργα εικαστικών & εφαρμοσμένων τεχνών (πίνακες ζωγραφικής, γλυπτά, φωτογραφίες, χαρακτηριστικά, σκίτσα, κ.ά.)
- Οπτικοακουστικά έργα (ταινίες, ντοκιμαντέρ, κινούμενα σχέδια, κ.ά.)
- Προγράμματα Ηλεκτρονικών Υπολογιστών & Βάσεων Δεδομένων

ΗΘΙΚΟ & ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ

- Η πνευματική ιδιοκτησία, δίνει ένα απόλυτο και αποκλειστικό δικαίωμα στο δημιουργό έργων του πνεύματος, να ασκεί μία σειρά από εξουσίες, *ηθικής και οικονομικής φύσεως*.

Ηθικό δικαίωμα: προστατεύει τον προσωπικό δεσμό του πνευματικού δημιουργού με το έργο του, δεν μεταβιβάζεται & αποτελείται από τις εξής εξουσίες:

- ❖ Εξουσία δημοσίευσης του έργου
- ❖ Εξουσία αναγνώρισης της πατρότητας
- ❖ Εξουσία περιφρούρησης της ακεραιότητας του έργου
- ❖ Εξουσία προσπέλασης στο έργο
- ❖ Εξουσία υπαναχώρησης (Καλλινίκου, 2007)

Περιουσιακό δικαίωμα: οικονομική αξία, είναι δεκτικό εκμετάλλευσης & μεταβιβάζεται με γραπτές συμβάσεις (π.χ. σε εκδοτικούς οίκους, δισκογραφικές εταιρείες, κινηματογραφικές εταιρείες)

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ (ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ) ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

- ❖ Αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση
- ❖ Παράθεση αποσπασμάτων
- ❖ Αναπαραγωγή για διδασκαλία
- ❖ Αναπαραγωγή σε σχολικά βιβλία & ανθολογίες
- ❖ Αναπαραγωγή από βιβλιοθήκες & αρχεία
- ❖ Χρήση για λόγους ενημέρωσης
- ❖ Αναπαραγωγή προς όφελος τυφλών & κωφαλάλων
- ❖ Προσωρινές πράξεις αναπαραγωγής
- ❖ Δημόσια παράσταση ή εκτέλεση σε ειδικές περιστάσεις
- ❖ Χρήση εικόνων με έργα σε δημόσιους χώρους
- ❖ Έκθεση & αναπαραγωγή εικαστικών έργων

ΚΑΝΟΝΑΣ ΤΡΙΩΝ ΣΤΑΔΙΩΝ (3 STEPS TEST)

Γενική αρχή στην ερμηνεία των Περιορισμών:

- (α) πρέπει να εφαρμόζονται μόνο σε ειδικές περιπτώσεις,
- (β) οι περιπτώσεις αυτές δεν πρέπει να αντίκεινται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου,
- (γ) δεν πρέπει να θίγουν αδικαιολόγητα τα συμφέροντα του δικαιούχου

ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΟΥ ΘΕΤΟΥΜΕ ΚΑΘΕ ΦΟΡΑ...

Ο περιορισμός (ή εξαίρεση) του δικαιώματος εφαρμόζεται στην περίπτωση μου;

Θα πρέπει να απαντηθούν τα κάτωθι ερωτήματα:

- Με ποια από τις εξουσίες του δικαιούχου σχετίζεται η πράξη που επιτελώ (π.χ. αναπαραγωγή, διάθεση στο κοινό, κ.λπ.)
- Ποιος ο σκοπός της πράξης που τελώ (π.χ. εκπαιδευτικός, ενημερωτικός, εμπορικός κ.λπ.)
- Ποιος είναι ο τελών την πράξη (π.χ. βιβλιοθήκη, εκπαιδευτικός, κ.λπ.)
- Πού πραγματοποιείται η πράξη (π.χ. στην τάξη του σχολείου, στο διαδίκτυο, κ.λπ.) (Τσιαβός, 2014)

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ & ΑΝΟΙΧΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ

- Η κεντρική ιδέα της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι ότι πρόκειται για ένα περιορισμένο στο χρόνο **μονοπώλιο**, το οποίο παρέχεται στο δημιουργό προκειμένου να του δίδεται κίνητρο να παράγει την πνευματική δημιουργία
- Η πνευματική ιδιοκτησία δεν αποτελεί δικαίο του δημιουργού, αλλά δικαίο των **δικαιούχων** της πνευματικής ιδιοκτησίας, εξαιτίας της οικονομικής φύσης της οργάνωσης της παραγωγής αλλά και της κατανάλωσης της πνευματικής ιδιοκτησίας
- Το μοντέλο βρίσκεται σήμερα υπό μία πολύ έντονη αμφισβήτηση
- Κίνημα Ανοιχτής Πρόσβασης (Open Access Movement) που ενθαρρύνει την ανοιχτή πρόσβαση & τα ανοιχτά δεδομένα
- Αναπτύχθηκαν νομικά εργαλεία που δεν αποκλείουν, αλλά ενισχύουν την πρόσβαση και επαναχρησιμοποίηση του υλικού [ανοικτές άδειες, ιδίως οι άδειες Creative Commons (CC), που ως τυποποιημένα εργαλεία επιτρέπουν την περαιτέρω χρήση των έργων του πνεύματος] (Τσιαβός, 201-)

CREATIVE COMMONS

- Οι άδειες Creative Commons δεν είναι εναλλακτικές της Πνευματικής Ιδιοκτησίας ούτε υφίστανται εκτός του πλαισίου της Π.Ι. (Τσιαβός, 201-)
- Υποχρεωτική αναφορά στο δημιουργό

...να μετατραπεί ο αυστηρός νομικός όρος «**υπό την επιφύλαξη παντός νομίμου δικαιώματος**», σε :

«**υπό την επιφύλαξη κάποιων δικαιωμάτων**» (Some rights reserved) ή ακόμα και
«**χωρίς επιφύλαξη κανενός δικαιώματος**»
(No rights reserved)

Το βίντεο “A Shared Culture,” του σκηνοθέτη Jesse Dylan είναι ένα από τα κύρια μέσα της επίσημης καμπάνιας διάδοσης και χρηματοδότησης του Creative Commons από το 2008

<http://creativecommons.gr/category/campaigns-messages/>

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

- Υπηρεσία Νομικής Συμβουλευτικής για Θέματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας (HealLink)
 - <http://www.healLegal.gr>
- Ωρίων: Πρόγραμμα Πληροφοριακού Γραμματισμού
 - <http://orion.lib.teithe.gr/>
- Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας
 - <http://www.opi.gr>
- Open e-class: Πνευματική Ιδιοκτησία και Ανοικτά Μαθήματα
 - <http://eclass.gunet.gr/courses/OCGU104/>
- Κίνημα Ανοιχτής Πρόσβασης
 - <http://www.openaccess.gr>
- Άδειες Creative Commons
 - <http://www.creativecommons.gr>
- Ελληνικά Ψηφιακά Αποθετήρια
 - <http://www.openarchives.gr>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Καλλινίκου, Δ.(2007). Πνευματική ιδιοκτησία και βιβλιοθήκες. Αθήνα: Σάκκουλας.
2. Κουμάντος, Γ. (2002). Πνευματική Ιδιοκτησία. 8^η έκδ. Αθήνα: Σάκκουλας.
3. Οργανισμός Πνευματική Ιδιοκτησίας (201_). Οδηγός πνευματικής ιδιοκτησίας για μαθητές Γυμνασίου-Λυκείου [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.opi.gr> [ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 17/3/2015]
4. Σταματούδη, Ε. (2013). Βασικές έννοιες πνευματικής ιδιοκτησίας και Συγγενικών δικαιωμάτων [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.opi.gr> [ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 19/3/2015]
5. Τσιαβός, Π. (2014). Οδηγός : δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και Ανοικτά/οί μαθήματα/πόροι [online] Διαθέσιμο στο: <http://eclass.gunet.gr/modules/document/file.php/OCGU104.pdf> [ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 17/3/2015]
6. Τσιαβός, Π. (2013). Περιορισμοί και εξαιρέσεις του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας [online] Διαθέσιμο στο: <http://eclass.gunet.gr/modules/document/file.php/OCGU104.pdf> [ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 17/3/2015]
7. Τσιαβός, Π. (201-). Θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας και αδειοδότησης ανοικτών εκπαιδευτικών πόρων [online] Διαθέσιμο στο: <http://eclass.gunet.gr/modules/document/file.php/OCGU104.pdf>

Ευχαριστούμε πολύ!!!